

ЖЕЉКО Ђ. БЈЕЛАЈАЦ*
Правни факултет за привреду и
правосуђе
Нови Сад

УДК 349.6:351.78
Оригиналан научни рад
Примљен: 28.08.2015
Одобрен: 12.09.2015

АРХИТЕКТУРА У ФУНКЦИЈИ ПРЕВЕНЦИЈЕ КРИМИНАЛИТЕТА – ОДНОС ИЗМЕЂУ ФИЗИЧКОГ ОКРУЖЕЊА И КРИМИНАЛИТЕТА

Сажетак: Потребне за безбедношћу и сигурношћу (заштита, стабилност) у хијерархији људских потреба заузимају другу позицију, и налазе се одмах иза физиолошких потреба (храна, вода, ваздух, стан). Дакле, безбедност је једна од основних људских потреба, уз коју неодвојиво иде и унапређење вредности појединца, нације (коллектива), а самим тим и афирмација глобалних вредности које морају да се несметано развијају, испољавају и унапређују. Нажалост стопе криминалитета на глобалном нивоу указују на велике размере несигурности које човек осећа у савременом свету. Кривична дела не погађају искључиво жртве и њихове ближње. Она стварају осећаје страха, стрепње, несигурности и неизвесности, а самим тим погађају и целокупно друштво. Како су ове претње све израженије, тако су и реакције на њих све сложеније. Превенција криминалитета кроз дизајн околине је концепт практичне филозофије за контролу криминала, који покушава да се афирмише и нађе своју пуну примену.

Кључне речи: безбедност, превенција криминалитета, архитектура, физичко окружење

Увод

Како се добија све више сазнања о природи криминалитета као комплексног феномена, све више се размишља о укључивању и веома специфичних мера у функцији његове превенције. Једна од тих мера односи се на архитектонско пројектовање и урбанистичко планирање, односно дизајнирање нових грађевинских пројеката. Наиме, постоје веома озбиљне студије које потенцирају развијање практичне филозофије за контролу криминала кроз архитектонско планирање и пројектовање, као делотворно средство за превенцију криминала у урбаном окружењу. Ове студије су показале да комбиновање осталих превентивних мера са дизајнираним и безбедносно прилагођеним физичким окружењем може обесхрабрити криминалце.

* zdjbjelajac@gmail.com

Колико социјални и државни програми оријентисани ка превенцији и супростављању криминалитету могу доприносити сегрегацији и дубљим поделама у друштву, показује развој архитектуре и промена структуре градова. Традиционалне грађевине су се у смислу заштите од криминалитета по идеји и структури наслањале на средњевековне градове. Наиме, градови у средњем веку, били су окружени високим зидинама, што им је пружало заштиту од странаца и потенцијалних непријатеља. Данас у САД-у готово девет милиона људи живи у подручјима која су ограђена и имају физичку заштиту од шире заједнице. Новинарка Џејн Џејкобс (eng. *Jane Jacobs*), која се бавила критиком архитектуре, била је прва која је отворено проговорила о односу између физичког окружења и криминалитета. У књизи *Death and Life of American Cities* (1969) (у преводу: *Живот и смрт америчких градова*), која је први пут објављена 1961. године, Џејкобс је понудила веома оштру критику модерног урбаног планирања.¹ Физичке карактеристике окружења у модерним градовима су такве да подстичу криминалце да чине кривична дела. Преступници, веома често раде на рационалан начин. Они теже да почине злочин, а да при том уложе најмање напора, те са најнижим ризицима извуку највише бенифиције. Архитектура у модерним градовима је таква да представља баријеру за лаку детекцију извршилаца кривичних дела, односно њихово откривање. Структуралне архитектонске промене у градовима су такве, да су модерна здања и широки путеви без тротоара за пешаке, са енормним бројем аутомобила, од градова направили несигурне зоне.

Превенција криминалитета кроз дизајн околине

Обликовање визуелног изгледа града је врхунац процеса урбанизације и изградње разноврсних зграда, са околним просторима, током одређеног периода година. Начин на који се овај визуелни изглед града чува и развија и начин на који се решавају повезана питања безбедности, комфора, опремљености и изгледа, су важне ставке у тежњи за креирањем једног квалитетног градског окружења.² Физичко окружење које охрабрују неформалне напоре појединих становника (коришћење заједничког простора, прозори који гледају на суседства) може бити кључ за смањење криминала.³ Питање безбедности у модерним градовима је од кључне важности. Креирање градског окружења мора да укључи и карактеристике које ће отежати криминалцима да почине злочине, односно смањити доступност циљева криминала. Такође, стварање сигурнијег физичког окружења, мора подразумевати и уклањање одређених баријера које

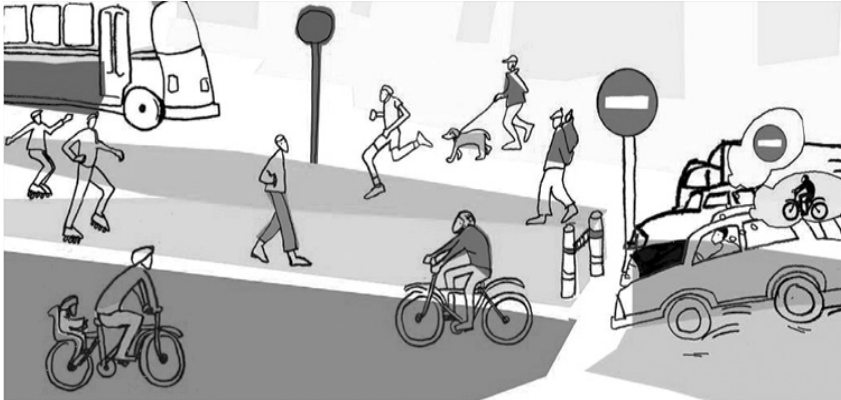
¹ Jane Jacobs, *The death and life of great American cities*, The modern Library, New York, 1969, преузето из: Едина Бећиревић, „Ванкривични субјекти политике сузбијања криминалитета – Дио IV“, у: Мирсад Абазовић, и др., *Политика сузбијања криминалитета*, Универзитет ААБ, Приштина, Универзитет у Сарајеву – Факултет криминалистичких наука, Сарајево/Приштина, 2006, стр. 106.

² Европска градска повеља (Превод дела: *The European Urban Charter; Reclaiming City Streets for People*), Expeditio – Центар за одрживи просторни развој, Херцег Нови, 2005, стр. 16.

³ Flojd Fauler (eng. Floyd Fowler) et. al (1979), *Reducing Residential Crime and Fear: The Hartford Neighbourhood Crime Prevention Program – Executive Summary*, National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, Washington, DC. pp. 56-7

спречавају лаку детекцију преступника који чине кривично дело или су га починили. Напросто, повећање физичких препрека да се почини злочин, мора бити део стратегије савремене фазе процеса урбанизације.

Слика 1. Многи савремени градови личе на „урбане џунгле“

Извор: *Европска градска повеља (Превод дела: The European Urban Charter; Reclaiming City Streets for People), Expeditio – Центар за одрживи просторни развој, Херцег Нови, 2005, стр. 94.*

Неколико година након дебата у западним академским круговима о улози урбанистичког планирања у превенцији криминалитета, у Америци се појавио правац под називом „*CPTED*“, односно „*Crime Prevention through Environmental Design*“ (Превенција криминалитета кроз дизајн околине). Основна идеја јесте да се уместо искључивих мера, уведу инклузивне мере у превенцији криминалитета. Покрет је предлагао да се уместо зидова и високих ограда, у урбаном дизајну искористи симболизам у маркирању територије. Елан Митфеит (*swe. Elen Midtveit*) сматра да и симболизам, као и велики зидови у одвајању територија има исти смисао: да нас заштити од некога или нечега. Она такође сматра да мере које нас на овакав начин штите од другог, било да су благе (симболизам) или оштре (зидови) не решавају нити суштински нуде супростављање криминалитету у савременим друштвима.⁴ Спречавање криминала кроз дизајн животног окружења, релативно је нов концепт. Та идеја да се користи физичка околина као заштита од напада, датира још из доба пећинских људи. Међутим, сада је стварање одбрамбеног окружења истовремено комбиновано са физичким и психолошким аспектима, што је и суштина концепта „*CPTED*“.⁵ Дакле, циљ концепта „*CPTED*“ је заправо смањење могућности да се злочин догоди, кроз употребу физичких карактеристика дизајна околине,

⁴ Elen Midtveit, „Crime Prevention and Exclusion: from Walls to Opera Music“ in: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, Vol.6*, Taylor & Francis Group, UK, 2005, pp. 23–38; Преузето из: Едина Бећиревић, „Ванкривични субјекти политике сузбијања криминалитета – Дио IV“, у: Мирсад Абазовић, и др., *Политика сузбијања криминалитета*, Универзитет ААБ, Приштина, Универзитет у Сарајеву – Факултет криминалистичких наука, Сарајево/Приштина, 2006, стр. 108.

⁵ Жељко Бјелајац, *Политика сузбијања криминалитета*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2015, стр. 371.

који има потенцијал да обесхрабри потенцијалне преступнике, уз истовремено подстицање легитимног коришћења животне средине. Иако је ова идеја спречавања криминала кроз дизајн околине, релативно нова, њени поједини сегменти суштински представљају уобичајене технике безбедности, које су интегрисане у процес архитектонског планирања и пројектовања.⁶ С једне стране те „технике“ захтевају високи степен имагинације и креативности, а с друге стране питање је како приволети пројектанте да те технике комбинују са архитектуром, која се иначе увек приклања естетским стандардима, јер истини за вољу, улога архитекте у планирању безбедности није широко призната, нити тражена од стране службеника који на пример издају грађевинске дозволе.

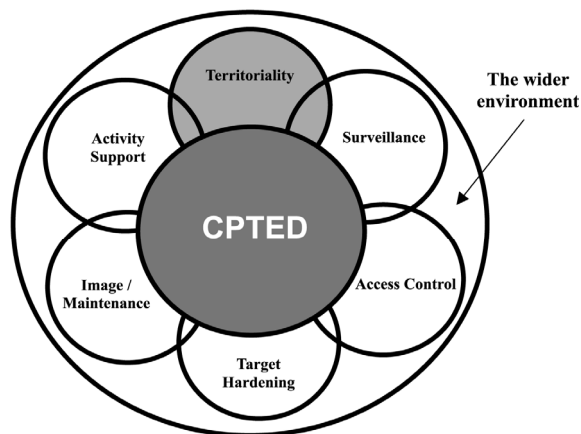
Градска безбедност и превенција криминала

Криминал, нарочито повезан са наркоманијом, у европским метрополама се повећао толико да је постао једна од главних политичких, државних и професионалних преокупација везаних за урбано друштво. Безбедност се тиче свих нас. Право на град се не може у потпуности уживати уколико се не гарантује безбедност становника и уколико се не смањи страх од криминала. Локалне власти су на извору борбе против основних узрока делинквенције путем одговарајуће политике друштвеног развоја, која сваком даје прилику да нађе право место у локалном друштву, у обнављању друштвених веза и развијању структура међусобне подршке и акционих програма базираних на партнерству.

Извор: *Европска градска повеља (Превод дела: The European Urban Charter; Reclaiming City Streetsfor People) Expeditio – Центар за одрживи просторни развој, Херцег Нови, 2005, стр. 23.*

Да бисмо разумели у потпуности како се користи „CPTED“, морамо образложити његове компоненте и филозофију која стоји иза њих. „CPTED“, је концепт правилног распореда и ефикасне употребе изграђеног окружења које може довести до смањења страха и криминалних активности, што доводи до побољшања квалитета живота. Традиционални страхови и претње везани за природне непогоде, попут земљотреса, урагана, пожара, потиснути су у други план. Глобално друштво је суочено са глобалном претњом која се зове криминал. То је најалост неспорна чињеница са којом живимо сваки дан. При том, чини се да је фокусирање на

Дијаграм 1. Стратегије „CPTED“

Source: Adapted from Moffat (1983, p. 23)

Извор: www.emeraldinsight.com

⁶ Ибид

ову тему неуравнотежено. Пажња је усмерена много мање на спречавање криминала, у односу на хапшење и кажњавање починилаца, након извршених кривичних дела.⁷

„*CPTED*“, заправо представља нови приступ у превенцији криминалитета и спречавању злочина. Тај приступ подразумева много више од „блиндираних“ врата и решетки на прозорима. „*CPTED*“, концепт се може јефтино и лако применити на зграду или ремоделирање стана. Резултати примене овог концепта у неким заједницама које су га примењивале, били су импресивни, јер је криминална активност опала за чак 40%. Превенција криминалитета кроз дизајн животне средине, показала се као делотворно средство за елиминисање или смањење криминалног понашања, и за истовремено охрабривање људи да буду солидарни и да воде рачуна једни о другима.

Ово су само неки од елемената, који сачињавају четири стратегије „*CPTED*“ за стварање ефикасног окружења за спречавање злочина, а које чине да животни амбијент буде сигурнији и погоднији за живот у заједници:⁸

1. **Природни надзор** – Концепт дизајна усмерен првенствено на чување простора од „уљеза“ који се могу лако уочити. Простор је организован тако да пружа могућности које увећавају видљивост људи, паркинга, улаза и др. Врата и прозори су тако постављени да „гледају“ на улице, паркинге, тротоаре, пешачке прелазе, уз адекватно ноћно осветљење;
2. **Територијално ојачање** – Дизајн физичког окружења може створити или проширити сферу утицаја. Корисници онда развијају осећај контроле над територијом, док потенцијални преступници, опажањем ове контроле, постају обесхрабrenи. Простор је организован са карактеристикама које дефинишу власничке линије и разликују приватна здања од јавних простора, итд;
3. **Природна контрола приступа** – Концепт дизајна усмерен првенствено на смањење могућности за криминалне активности кроз мере онемогућавања приступа криминалаца „метама“ и развијање перцепције ризика код преступника. Додатним дизајнирањем улица, тротоара, улаза, капија и др., обесхрабрују се криминалци да приступе приватним подручјима;
4. **Таргет каљење** – Употребом механичких уређаја (брава, сигурносних система, аларма и друге пратеће опреме) постиже се ефекат тежег приступа одређеном простору, што доприноси осећају сигурности код грађана и чини мере одвраћања.

Као што се види „*CPTED*“, као проактивна „дизајнерска“ филозофија, кроз изложени сет принципа, превазилази конвенционалне приступе у превенцији криминалитета. Ова концепција има тенденцију не само да психолошки одврати криминалце да не врше кривична дела на одређеном простору, већ и да позитивно утиче на људско понашање и њихову интеракцију са окружењем. „*CPTED*“ не нуди искључиво погодности које се заснивају на уверењу да правилан дизајн и ефикасна употреба изграђеног окружења могу довести до смањења страха и учесталости криминалних активности, већ се овом стратегијом промовишу далеко значајнији циљеви који се односе на унапређења квалитета живота савременог човека.

⁷ Ибид, стр. 371-372.

⁸ <http://www.prescott-az.gov/services/police/prevention.php/18/06/2015>.

Различите могућности примене стратегије „CPTED“

Роберт Гарднер (*eng. Robert A. Gardner*) у свом чланку „Превенција криминала кроз пројектовање животне средине“ (*eng. Crime Prevention Through Environmental Design*)⁹, наводи:

1. Да се обезбеди максимална контрола, окружење је прво подељено у мање јасно дефинисане области или зоне. Ове зоне постају жаришта за примену различитих елемената „CPTED“. „**Бранити простор**“ је термин који се користи да опише област у којој је направљена „зона одбране“ по карактеристикама дизајна који га стварају. Све области су означене као јавне, полуприватне или приватне зоне, са јасно дефинисаним правилима о употреби сваке зоне и одређењем ко има право да их „окупира“ под одређеним околностима. Јавне зоне су дефинисане као зоне које су углавном отворене за све и најмање су безбедне од ове три зоне. Полуприватне зоне су области које стварају тампон између јавних и приватних зона и/или служе за заједничко коришћење простора, као што је унутрашње двориште. Приватне зоне су области ограниченог уласка. Приступ је контролисан и ограничен на одређене појединце или групе. Приватна резиденција је добар пример приватне зоне. Подела између зона се генерално постиже са неком врстом баријере. То могу бити или физичка или симболичне баријере. Физичке баријере, као што име имплицира, физички спречавају кретање. Неки облици уређења, закључана врата, и слично су примери физичких баријера. Симболичке баријере су мање опипљиве. Ова врста препреке не спречава физичко кретање. Ниске декоративне ограде, цвеће, неке ознаке на тротоарима, примери су симболичких баријера.
2. **Територијална припадност** подразумева перцепцију појединца на однос са околином. Снажан осећај територијалности охрабрује појединца да преузме контролу над његовим окружењем и брани га од напада. Осећај територијалности негују архитектуре које омогућавају лаку идентификацију одређених области, као искључивом домену неког појединца или групе. Овај осећај је повећан када се један појединац може односити према некој територији са осећањем поноса и власништва. Није довољно да лице једноставно може бранити своју околину, он мора желети да је брани, са осећањем поноса и власништва. Термин власништво када се користи у овом контексту не значи нужно и стварно правно власништво. То може бити, и врло често се сматра, власништво као резултат односа појединца са околином.
3. **Надзор** је главно оружје у заштити једног брањивог простора. Криминалци нерado поступају када постоји велика опасност да за њихове поступке постоје сведоци. Окружења у којем легитимни станари могу да остварују висок степен визуелне контроле, повећавају вероватноћа да ће неко видети и пријавити кривично дело. Могућности за неформални или природни надзор јављају се као директна последица архитектонског дизајна. Дизајни који минимизирају визуелне препреке и елиминирају места скривања за потенцијалне нападаче могу понудити више заштите од криминала. Они такође подстичу коришћење животне средине, јер се људи осећају сигурније, када могу лако да виде и да се види. Употреба брањивог простора у вези са природним надзором је моћан алат за сузбијање криминала. За

⁹ Robert A. Gardner, CPP CSP, 1981 and 1995, „Crime Prevention Through Environmental Design“, *Security Management Magazine*, found at <http://www.protect-mgmt.com/expert/library/cpted.html/20/07/2015>.

станара, улаз улеза у ограничени простор ствара разлог за пажњу и могући аларм. За улеза, улази у ограничени простор подижу њихов ниво анксиозности и знатно повећавају ризик да буду откривени и ухапшени. Формалне методе надзора, као што су електронски надзор, физичко-техничко обезбеђење и организовање безбедносних патрола се обично користе само када природни надзор сам не може довољно да заштити површину. Лифтови, унутрашњи пролази, паркиралишта, јавне површине у зградама приступачним после радног времена, пешачке стазе су потенцијално угрожене локације где би примена формалних метода надзора била оправдана.

4. **Добро осветљење** је једна од најефикаснијих мера одвраћања од криминалних активности. Када се правилно користи, светло обесхрабрује криминалне активности, побољшава могућности природног надзора и смањује страх. Врста и потребна количина светлости ће варирати од примене до примене, али циљ остаје исти у свим случајевима. У могућој мери константан ниво светлости пружа релативно добру видљивост коју треба одржавати ноћу. У високо угроженим областима и онима које би могле прикрити потенцијалног нападача треба да светли светлије него у подручјима дизајнираним за нормалне активносит.

Традиционални концепт окретања грађана полицији и правосудном систему, како би се заштитили од криминалаца мора да буде превазиђен. Успут, више се утроши средстава за хватање криминалаца и њихово кажњавање, него за спречавање кривичних дела путем превентивних мера. Апатија која је присутна код шире јавности, проистиче углавном из непознавање начина „самозаштите“ и погрешне перцепције да је неко други одговоран за њихову безбедност. Међутим, како стопа криминала расте (упркос строжијим репресивним мерама), расту и трошкови за његово сузбијање. Правосудни системи и полицијске снаге у већини земаља су преоптерећене и немају адекватан одговор, па заједница почиње да схвата, да треба подићи свест, нарочито код архитеката, урбаниста и грађана, да без обзира на аргументе против „*CPTED*“, увиде да предности ове стратегије превазилазе одређене њене недостатке.

Стратегија „*CPTED*“, није осмишљена да од модерних градова направи непробојне тврђаве, већ да елиминише безбедносне слабости и да послужи као механизам одвраћања, да криминалци не чине кривична дела уз смањење вероватноће да ће доћи до злочина. Овај концепт подразумева интегрисано обезбеђење, на пример зграде која је изграђена, али и простора око ње. Примене овог концепта с аспекта безбедности су неограничене. Он се може примењивати не само у приватним стамбеним објектима, већ и у фабрикама, јавним установама, парковима за рекреацију, школама итд. Дакле, овај концепт се може користити да се ефикасно обезбеди једна зграда, али и цео град.¹⁰ Међутим, овај концепт не треба идеализовати, јер он не може сам по себи несметано и самостално да функционише, без синергичног деловања свих актера на пољу безбедности. Истовремено потребно је испуњење неколико услова који се сматрају неопходним за реализацију програма „*CPTED*“:

1. Грађани морају да осете да постоји озбиљан проблем криминала у средини у којој живе;

¹⁰ Жељко Бјелајац, *Политика сузбијања криминалитета*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2015, стр. 375

2. Становници, полиција, експерти и јавност, морају да остварују делотворну сарадњу;
3. Морају да буду дефинисани циљеви и одговорност међу актерима;
4. Мора да постоји заједнички напор за идентификацију постојећих проблема.

Слика 2. Дobar дизајн и ефикасна употреба изграђеног окружења може довести до смањења страха од криминала и његове учесталости, те до побољшања квалитета живота оних који живе и раде у таквим срединама

Извор: www.metrolinx.com

Резултати и дискусија

Криминал као штетна, опасна, комплексна и хетерогена појава, прети да угрози основне елементе функционалне државе, а то су владавина права и демократија. Стопе убиства на глобалном нивоу указују на велике размере несигурности које човек осећа у савременом свету. Силовања, пљачке, провале, разбојништва, убиства, крађе моторних возила, крвави међусобни обрачуни наркокартела, уобичајени су догађаји у појединим регионима света. Истовремено, чини нас неспокојним чињеница да постоје високе „тамне“ бројке криминала, које су недоступне статистикама, јер је познато да постоји знатан број кривичних дела која остану неоткривена. Напослетку, кривична дела се дешавају перманентно, и то не негде другде, „ван нашег домаћаја“, него у нашем непосредном окружењу.

Политика сузбијања криминалитета, веома често се упрошћено схвата као „борба против криминала“, са нагласком на репресивни приступ уз агресивне мере. Таква схватања су наравно површна и произвољна. У садашње време, где се криминал и криминално окружење динамично мењају, прилагођавају, трансформишу, потребно је изналазити делотворна средства и решења како би се грађанима, обезбедио висок степен заштите на подручју слободе, сигурности и правде. Тенденција давања примата превенцији, у односу на репресију, у циљу изграђивања одбрамбених механизма и дефинисања реакције

на криминалитет као феномен који прети да угрози даљи хумани развој човечанства, представља савремену друштвену оријентацију.

Иако примене превентивних стратегија за спречавање криминала дају дугорочне резултате, још увек се у стручним круговима отварају дебате, о томе да ли је делотворније сузбијати криминално деловање кроз ублажавање социјалних проблема који подстичу криминал или смањивати могућности за криминалце да изврше злочин, тзв. ситуационо спречавање криминала. У основи ових дебата, такорећи, постоји сукоб мишљења око тога да ли криминалци делују случајно - и стога неконтролисано - или пак делују путем процеса рационалног избора, па се стога могу применити мере одвраћања од криминала, чинећи криминалцима „мете“ тешко доступним и превише опасним.

Маркус Фелсон (*eng. Marcus Felson*) верује у „принцип најмањег напора“, а то је да криминалци до жртве теже да пронађу најкраћи пут, проводе најмање времена и траже најлакши начин да постигну нешто.¹¹ Зато можемо и предвидети да ће „жртва“ и криминалац доћи у „додир“. Насупрот томе, „манипулисање“ дизајном околине, требало би да допринесе да се смање „такви контакти“. У датом контексту, превенција криминалитета кроз дизајн животне средине (*CPTED*) пружа различите технике, а самим тим и могућности за смањивање „рањивости“ појединих средина. Подразумева се да врста одговора зависи од низа околности, као што су социјалне, културне и физичке. Изложена стратегија неспорно доприноси: смањењу доступности циљева криминала; уклањању баријера које спречавају лаку детекцију потенцијалног починиоца или кривичног дела које је у току; повећању физичких препрека за злочине, и др.

Приликом доношења одлуке да изврше одређено кривично дело, криминалци увек воде рачуна о испуњењу три услова, а то су: анонимност, недостатак надзора, проходност путева за бежање са лица места.¹² Суштина стратегије (*CPTED*), заправо се заснива на две претпоставке: криминалци делују путем процеса рационалног избора и могу се одвратити од криминала. Због тога је потпуно оправдано покретање и спровођење програма превенције криминала који подразумевају тзв. ситуационо спречавање криминала. Истраживања су показала да овај вид превенције може смањити криминал утичући на коначну одлуку неких потенцијалних преступника.

Главна критика ове врсте превентивних мера, полази од становишта, да се њима „помера злочин“. Једноставно, криминалци ако се одврате од извршења кривичног дела у једном месту, отићи ће негде другде, где немају препрека или ће се окренути некој другој врсти криминалног деловања. Овакви ставови можда би били смислени, ако би примена ових мера искључивала све друге мере, што наравно није тачно. Наиме, криминалитет као комплексан феномен може се успешно сузбијати симбиозом свих мера - превентивних,

¹¹ Marcus Felson, „Routine Activities and Crime Prevention in the Developing Metropolis“, *Criminology*, vol. 25, no. 4, The American Society of Criminology, Columbus, Ohio, 1987, pp. 911-931.

¹² Видети: Alice Coleman with a Design Disadvantage Team of the Land Use Research Unit King's College London, *Utopia on Trial, Vision and Reality in Planned Housing*, Hilary Shipman, London, 1985.

репресивних у комбинацији са свим оним мерама којима се неутралишу или ублажавају друштвени узроци за криминално понашање.

Закључак

Евидентно је да се данашњем савременом човеку, суоченом са бројним изазовима, намећу нове потребе. Људи треба да постану активнији, са већим опсегом знања, разумевања и могућности, како би се могли суочити са нарастајућим проблемима и *nis* појавама глобализације, нарочито оним који се тичу њихове безбедности. С тим у вези, они треба да унапреде и негују она понашања која ће значајно подићи ниво њихове свести, а самим тим и степен безбедносне културе. Овај рад садржи, концизне, јасне и разумне савете, усмерене углавном према власницима и градитељима стамбених и пословних објеката, о начинима како могу да избегну или минимизирају ризике да постану жртве одређених врсти криминала. Стратегија превенције криминала кроз дизајн животне средине, осмишљена је тако да помогне свим грађанима, како би изградиле сигурнија места у којима ће живети и радити.

У прошлости је погрешно потенциран приступ, да превенцијом криминала треба да се бави искључиво полиција. Такве ставове превазишло је динамично време у којем живимо. Предметни концепт превенције криминала показује да велики посао у погледу учесталости кривичних дела и уопште страха од криминала, могу да ураде појединци, градитељи објеката и локална заједница. Чињеница је да полиција не може да пружи сва решења и заштиту нарочито у домену имовинских деликата. Појединци и заједнице дефинитивно треба да преузму одговорност, да науче да помогну сами себи и поврате контролу над својим насељима. Наиме, концепт дизајна појединачних станова, њихов „однос“ једних према другима и према окружењу, показао се као убедљив и делотворан приступ за спречавање криминала.

Физичке карактеристике окружења могу имати велики утицај на „обесхрабривање“ потенцијалних преступника, јер утичу на њихову перцепцију. Преступници често врше кривична дела на рационалан начин, руководећи се тиме да су најуспешнији они злочини који захтевају најмањи напор, те уз најниже ризике пружају највише користи. Преступници могу одлучити да ли ће или неће да почине кривично дело на одређеној локацији након што утврде одговоре на питања која представљају њихову рационалну перспективу. На пример: Како најлакше да уђу у одређени простор? Какве су шансе да буду примећени? Да ли постоји проходан и сигуран пут за бекство?

Зато модерна архитектура, као важан аспект, мора незаобилазно да укључи безбедност становника у процес пројектовања и изградње објеката, не управљајући се искључиво естетиком, него и оним сегментима који ће бити од значаја за превенцију криминала. У том правцу, дизајнери треба да доприносе покушајима скретања „токова криминала“ и удаљавању потенцијалних починилаца од могућих циљева, или пак у задржавању и ограничавању тих токова криминала на меру која је „подношљива за друштво“. Истовремено, потенцијалне жртве треба каналисати далеко од ризика.

Литература:

1. Бећиревић, Едина (2006): „Ванкривични субјекти политике сузбијања криминалитета – Дио IV“, у: Мирсад Абазовић, и др., Политика сузбијања криминалитета, Универзитет ААБ, Приштина, Универзитет у Сарајеву – Факултет криминалистичких наука, Сарајево/Приштина
2. Бјелајац, Жељко (2015): *Политика сузбијања криминалитета*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад
3. Европска градска повеља (2005): Превод дела: *The European Urban Charter; Reclaiming City Streets for People*, Expeditio – Центар за одрживи просторни развој, Херцег Нови.
4. Coleman, Alice with a Design Disadvantage Team of the Land Use Research Unit King's College London (1985): *Utopia on Trial, Vision and Reality in Planned Housing*, Hilary Shipman, London
5. Felson, Marcus (1987): „Routine Activities and Crime Prevention in the Developing Metropolis“, *Criminology*, vol. 25, no. 4, The American Society of Criminology, Columbus, Ohio
6. Fowler, Floyd et. al (1979): *Reducing Residential Crime and Fear: The Hartford Neighbourhood Crime Prevention Program – Executive Summary*, National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, Washington
7. Gardner, Robert A. (1981 and 1995): „Crime Prevention Through Environmental Design“, *Security Management Magazine*; found at <http://www.protect-mgmt.com>
8. Jacobs, Jane (1969): *The death and life of great American cities*, The modern Library, New York
9. Midtveit, Elen (2005): „Crime Prevention and Exclusion: from Walls to Opera Music“ in: *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention Vol.6*, Taylor & Francis Group, UK
10. <http://www.prescott-az.gov>

ARCHITECTURE IN THE FUNCTION OF CRIME PREVENTION – THE RELATIONSHIP BETWEEN THE PHYSICAL ENVIRONMENT AND CRIME

Summary: The need for safety and security (security, stability) in the hierarchy of human needs take second place, and are located just behind the physiological needs (food, water, air, flat). So, security is one of the basic human needs, with which inseparably going and improving the value of the individual, the nation (collective), and therefore the global affirmation of the values that must be freely develop, demonstrate and promote. Unfortunately crime rates globally indicate large scale uncertainties that one feels in the modern world. Criminal acts affect not only the victims and their loved ones. It creates feelings of fear, anguish, insecurity and uncertainty, and thus affects the entire society. As these threats are increasingly prominent, so the reactions to them more complex. Crime prevention through environmental design is the concept of practical philosophy to control crime, which is trying to establish itself and finds its full implementation.

Key words: security, crime prevention, the architecture, the physical environment